

Τέλειωνε ο φετινός Αύγουστος. Βρισκόμασταν σε πόλη της Δυτικής στερεάς Ελλάδας. Το βράδυ είχε έρθει, το καλοκαίρι γλιστρούσε μακριά, και ακόμα μακρύτερα ξέφευγαν αυτά που ήθελα για τη δουλειά μου. Όλα αναμενόμενα. Δειπνούσαμε με μια οικογένεια που την είχα και την έχω στα πιο ψηλά σκαλοπάτια της εκτίμησής μου.

Άνθρωποι ευγενείς, προσεκτικοί, εργατικοί, μετρημένοι, που μεγαλώνουν με υποδειγματικό τρόπο τα παιδιά τους. Κάποια στιγμή η κουβέντα έφθασε στη θρησκεία. Γνωρίζοντας ότι στην άλλη πλευρά υπάρχει πίστη, αντιλαμβανόμενος ότι με αυτά τα θέματα οφείλεις να προχωράς με ιδιαίτερη προσοχή, μου ζητήθηκε από τον έφηβο γιο μια άποψη, μια προσέγγιση.

Διατύπωσα τις θέσεις μου, έγινε μια πολιτισμένη κουβέντα, την οποία χάρηκα και θαρρώ ότι τα ίδια ένιωσε και ο καλοσυνάτος νέος που είχα απέναντι μου.

Έτσι σήμερα, μέρα που 'ναι, είπα να συμπληρώσω εκείνη την προσέγγιση που διστακτικά ύφανα λέξη λέξη, με μια ακόμα τοποθέτηση. Διότι είμαι σχεδόν βέβαιος ότι το ταπεινό τούτο σημείωμα θα το διαβάσει και ίσως βοηθήσει τον ξεχωριστό έφηβο συζητητή μου, να συνεχίσει να ερευνά με νηφαλιότητα της αλήθειες της ζωής.

Λοιπόν, αγαπημένε Μιχάλη:

Με το πόδι με πήγαινε, χεράκι - χεράκι η γιαγιά στην εκκλησιά. Περνούσαμε το γεφυράκι πάνω από το ρέμα που φούσκωνε με τις βροχές και ανεβαίναμε προς του Φιλοπάππου. Στο δημοτικό ήμουν, στα μέσα της δεκαετίας του ’60. Νικόλας εγώ, άγιος Νικόλαος εκείνος. Μικρός, ασήμαντος εγώ, γιγάντιος, επιβλητικός εκείνος.

Ένα μάτι ψηλά στο θόλο, ψαλμωδίες ακατανόητες, φως λιγοστό, ορθοστασία και λιβάνια. Μετά ησυχία, κάποιος βήχας, ψίθυροι διάσπαρτοι και σεβασμός που είχε αφετηρία έναν αδιόρατο φόβο. Στην ουρά σιωπηλός για το στυφό, κόκκινο υγρό. Θεία κοινωνία.
Κι όμως, η χαρά του θεού έξω ήταν. Στο φως, στο παιχνίδι, στη ζωή δίχως εκείνο το πέπλο της αυστηρής και άπιαστης, σε ένα παιδί, ευλάβειας.

Μετά, ούτε έντεκα χρονώ δεν θα ήμουν, ορίστε και μια εξομολόγηση. Τι αμαρτήματα άραγε έχει να εξομολογηθεί ένα παιδί; Ακόμα και ο αδόλφος, καθαρός ήταν στα δέκα του.

Δεν είχα το νόημα. Ήταν δυσνόητο και βαρύ. Όλη αυτή η επισημότητα, τα άμφια, το χειροφίλημα, οι υποκλίσεις, η εξουσία. Αργότερα ήρθαν κάποιες ακατανόητες εικόνες από την Τήνο όπου ένιωθα ότι η δεισιδαιμονία καταρράκωνε την πίστη. Περνούσε ο καιρός, ήρθε κι’ ο άλλος Νίκος. Με το, ο Χριστός ξανασταυρώνεται. Ο χρόνος έφερε και τις μαυρόασπρες εικόνες του F. Felini από την dolce vita, αρκετά τολμηρές, τότε, για την ρωμαιοκαθολική αυστηρότητα, για το πως άγεται και φέρεται το πλήθος, από ένα παράλογα αστήριχτο, θρησκευτικό πλαίσιο.

Δεν το άφησα όμως έτσι, πλημμελώς μελετημένο. Τριάντα χρόνια μετά από τις μεταλήψεις, τις εξομολογήσεις και τα τοιαύτα, ανέβηκα στο Άγιον Όρος. Έγραψα τις εντυπώσεις, τις άφησα στο μούσκιο για άλλα είκοσι χρόνια. Τότε έκρινα ότι δεν είχε αλλάξει κάτι. Έτσι τις **ανάρτησα .** Πέρσι μόλις.

Κι όσο κυλούσε ο χρόνος, οι εικόνες των μεγάλων ναών, των πλουμιστών τελετών και των αυστηρών διαθέσεων γρήγορα απομακρύνονταν, εύκολα έσβηναν. Στη θέση τους έρχονταν μικρά κατάλευκα εκκλησάκια, σε απόμακρες κορφές ή πλαγιές. Τυλιγμένα από την γαλανόλευκη, κάτω από φωτεινό ουρανό. Συμφωνία σε δυο χρώματα. Γαλάζιο και λευκό. Τ ο εισπράττω ως,
κάποια φωνή από διακόσια σχεδόν χρόνια παράδοσης, που αθέλητα περνά από γενιά σε γενιά. Ως μια γενετική πληροφορία. Η πίστη έπαιρνε μια μορφή ολοένα και πιο διαφορετική από την μαζική. Ας χαρακτηρίσω την μαζική και ως πελατειακή και ας μην κατηγορηθώ.

Ας σχωρεθώ από τους πιστούς, μα η ενσάρκωση του Χριστιανισμού, είναι ο Παπαφλέσσας. Κι άσε τον παλαιών Πατρών Γερμανό να περιγράφει πως ήταν «…άνθρωπος απαταιών και εξωλέστατος». Στο φινάλε ο Παπαφλέσσας στήθηκε απέναντι στον Μπραίμη, στο Μανιάκι ως νέος Λεωνίδας και μετά το τέλος της μάχης αλλού βρέθηκε το κορμί του κι αλλού η κάρα του. Βοηθητικός σε αυτό το σημείο ο μπάρμπα Γιάννης Σκαρίμπας στο **'21 και η αλήθεια**
όπου μας λέγει πως: «
...στην ηττοπάθεια των αρχόντων, στους αφορισμούς των Δεσποτάδων, στο ξεπούλημα του Μαυροκορδάτου, στις τρικλοποδιές των δυο παπάδων (του Γερμανού και του Ιγνάτιου), στου Κοραή τα επιρρήματα και στα προσκυνοχάρτια του Νενέκου, αυτοί αντίταξαν το φούρκα και φωτιά, την Αλαμάνα και το Χάνι».

Κι εσύ αη Νικόλα μου, τι το 'θελες να προστατεύεις και τους ενεχυροδανειστές; Μια χαρά δεν ήταν οι ναυτικοί, οι βαρελοποιοί, και οι ζυθοποιοί;

Με το πόδι, που λες, με πήγαινε χεράκι - χεράκι η γιαγιά στην εκκλησιά. Κι όταν οι βροχές στο τέλος του χειμώνα, θέριευαν τις τσουκνίδες, διάλεγα δρόμο ανάμεσα τους για να μην υπομείνω το μαρτύριο τους. Χρειάστηκα αρκετό καιρό ώστε να καταλάβω ότι όλη η ζωή έτσι θα πήγαινε. Με ελιγμούς, συχνά ανεπιτυχείς, για να αποφύγουμε τον πόνο. Σε επίπεδο θρησκευτικό, η δύναμη του επιβλητικού θα σκέπαζε την ομορφιά του σεμνού και τελικά θα μεταφράζαμε την πίστη λάθος. Τόσο λάθος ώστε να χάσει την ουσία της. Έτσι έρχεται, απρόσκλητο, το αφελές ερώτημα: Πως το «αγαπάτε αλλήλους» έγινε φανατισμός; Πως

βρήκαν χώρο τα κηρύγματα του Αυγουστίνου πριν τριάντα χρόνια, του Άνθιμου σήμερα και δεν ξέρω πόσων άλλων εις το διηνεκές; Πως;

Αυτά, αγαπημένε Μιχάλη και να μην φοβάσαι ότι αγαπάς. Εκεί είναι οι αξίες, εκεί και οι θυσίες. Εκεί η παράδεισος, εκεί και η κόλαση.